

Mircea Flonta în ipostaza salutului

Gheorghe Ștefanov

Există autori ale căror idei sunt recunoscute ca fiind importante în primul rând în comunitatea de specialiști din care fac parte, urmând ca mai târziu aceste idei - într-o formă, poate, mai accesibilă - să ajungă la cunoștința unui public mai larg. În mod obișnuit, asemenea autori sunt omagiați în cadrul comunității specialiștilor nu printr-o acceptare oarbă a ideilor lor, ci prin critici constructive, menite să le ducă mai departe cercetarea într-un domeniu sau altul al culturii. Din acest punct de vedere, tradiția filosofică de care aparțin, alături de profesorul Flonta, împrumută ceva din patosul idealului obiectivității științifice. Ne spunem, astfel, că ideile, argumentele, conceptele și distincțiile conceptuale, produsele reflecțiilor și dezbaterilor noastre, în genere vorbind, sunt mai importante decât noi înșine.

Pe de altă parte, e greu să nu spui nimic despre o persoană excepțională pe care o cunoști destul de bine, iar volumele dedicate unor asemenea oameni constituie un prilej bun pentru a face acest lucru. Am ales să scriu un astfel de text acum din două motive.

Unul este că în afara câtorva chestiuni ce țin de exegeza filosofiei lui Wittgenstein nu mă consider competent să formulez o reacție critică la ideile profesorului Flonta decât într-un singur domeniu academic - cel al relației dintre cunoașterea științifică și credința religioasă. La noi, însă, ideea că știința și religia s-ar afla într-un conflict de nedepășit pare a fi aproape unanim acceptată, chiar și în rândul publicului cultivat, iar pe acest fundal cultural diferențele de nuanță dintre punctul de vedere susținut de profesorul Flonta¹ și posibila mea reacție critică nu par atât de importante.

Al doilea motiv este că pentru mine interacțiunea personală cu profesorul Flonta a jucat un rol la fel de mare pentru îmbunătățirea mea, ca individ, ca și întâlnirea cu dânsul pe tărâmul ideilor.

E greu, însă, să vorbești despre un om pe care îl apreciezi în mod deosebit fără să pari un lingău. Exprimarea admirației față de o persoană, într-o cultură cu un simț șubred al valorii, trezește adesea suspiciuni. Un asemenea risc merită să fie evitat, după părerea mea, nu fiindcă l-ar pune pe cel care vorbește într-o lumină proastă, ci fiindcă ar scădea din credibilitatea a ceea ce spune despre persoana pe care o admiră. Ca atare, am ales să vorbesc despre profesorul Flonta, așa cum l-am cunoscut, timp de aproape un sfert de secol, într-o singură ipostază. O ipostază atât de insignifiantă încât nu pare să prezinte nici un fel de riscuri - cea a salutului.

---

1 Vezi, de pildă, M. Flonta, "Cunoașterea științifică și religia între conflict și conviețuire fără tensiuni", în Magda Stavischi (editor), *Perspective românești asupra științei și teologiei*, București, Editura Curtea Veche, pp. 489-508. Profesorul Flonta respinge ideea conflictului între știință și credința religioasă. În această privință sunt pe deplin de acord cu dânsul.

Oamenii zilelor noastre nu își comunică mai nimic atunci când se salută. Uneori chiar, în ciuda salutului, e discutabil că și-ar recunoaște reciproc existența, în calitate de persoane. Salutul contemporan e prin excelență formal.

Marcăm de obicei prin saluturi începutul și încheierea unei interacțiuni. Odată cu dispariția distincției dintre “a fi online” și “a fi offline” am început, ca atare, să simțim tot mai puțin nevoia salutului pe internet. Suntem tot timpul online. Discuțiile purtate pe Facebook, pe forumuri sau pe marginea articolelor din presa digitală nu au început și sfârșit. Reflexul salutului se mai păstrează, uneori, în contexte care imită viața reală, dar atunci simțim nevoia să ne salutăm eficient, dând un conținut salutarilor noastre². Iar aceste transformări indică tocmai faptul că noi considerăm că în mod obișnuit salutul e lipsit de conținut.

În acest context, faptul că o persoană acordă importanță salutului frapează. Profesorul Flonta este o asemenea persoană. Dacă aș avea talent literar, aș încerca, poate, să dau o formulare expresivă ideii că dânsul a adus salutul la forma unei arte. Formația în spiritul rigorii conceptuale mă determină însă să observ că ideea respectivă ar putea fi înțeleasă greșit.

Există un număr relativ mare de cărți, mai vechi și mai noi, care oferă rețete de reușită personală și profesională. Autorii lor nu pun aproape niciodată accent pe substanța realizărilor individuale, acordând în schimb multă atenție aparențelor. Cititorii nu învață aproape niciodată cum să devină, de pildă, oameni de încredere, dar sunt instruiți în detaliu cu privire la ce gesturi ar trebui să facă și ce cuvinte ar trebui să spună pentru a le inspira încredere celor din jur. Când astfel de amănunte capătă importanță, până și salutul poate să devină o artă, pentru ai cărei practicanți strângerea mâinilor trebuie să producă impresia de fermitate, stabilitate, control și spirit de inițiativă, evitând totodată să transmită dorința de a domina partenerul de salut. Bineînțeles, nu am în vedere așa ceva aici.

Ce anume am, totuși, în vedere? Aș spune că profesorul Flonta a reușit să dea o greutate salutului, să-l păstreze printre acele acțiuni pe care le fac oamenii atunci când au de a face unii cu alții în mod autentic. De destule ori, pentru fiecare dintre noi, ceilalți sunt doar niște factori din mediul înconjurător. Cred că oricine s-a strecurat la un moment dat printr-o aglomerație cunoaște această experiență. Cei din jur sunt niște necunoscuți cu care nu avem nimic de a face. Ar fi foarte greu să ne gândim, pentru fiecare în parte, că și celălalt e o persoană, că e conștient, că are intenții, idealuri, sentimente, răspunderi, realizări și eșecuri, păreri și așa mai departe. Salutul profesorului Flonta nu reprezintă recunoașterea automată a unei fețe cunoscute în mijlocul unui mulțimi de stimuli vizuali. Este întotdeauna o mutare în cadrul unui joc al celor care se au în vedere în calitate

---

² Veteranii canalelor de discuții de pe Internet Relay Chat au asistat, probabil, la o asemenea transformare, atunci când formula standard de deschidere a conversațiilor private, înlocuind salutul tradițional, a devenit “asl, pls” (prescurtarea pentru “Age, sex, location, please!”).

de persoane.

Ca atare, un asemenea salut este personalizat. Profesorul Flonta nu își salută la fel toți cunoscuții. Nu îi salută la fel nici măcar pe toți colegii de birou. Mă îndoiesc, de altfel, că îi salută la fel pe portarii aflați la intrarea în facultate. În fine, bazându-mă pe propria experiență, aș spune că nu salută la fel aceeași persoană în momente și contexte diferite.

Ce înseamnă, totuși, să dai greutate unui salut? Cum poate fi păstrat salutul în sfera relațiilor umane? Dacă îmi e permis să improvizez o teorie, aș spune că atunci când nu este un gest automat, salutul formal, menit să instituie cadrul social al interacțiunii dintre două persoane, poate fi considerat un act de vorbire din categoria declarativelor³. Atunci când un salut e mai mult decât atât, e un act de vorbire expresiv, din aceeași categorie cu felicitările, urările și condoleanțele. Persoana care ne dă bună ziua, din această perspectivă, nu ne informează că ziua este bună, ci ne urează să avem o zi bună. În mod similar funcționează și alte formule de salut precum “Mă bucur să te văd!”, “Respectele mele!”, “Sănătate!” sau chiar militărescul “Să trăiți!”. În fine, “a saluta” e un verb cu ajutorul căruia putem construi numeroase acte ilocutionare expresive pe care nu le rostim ca formule de salut. Putem astfel saluta o intervenție într-o dezbateră, o propunere legislativă sau o acțiune instituțională, pentru a lua doar câteva exemple.

Mă întorc însă la profesorul Flonta. Salutul poate avea mai multe componente - formula rostită, tonul vocii, gesturile făcute, expresia facială și privirea sunt cele ne vin de obicei în minte. Pentru dânsul, după părerea mea, nu expresia lingvistică utilizată în momentul salutului e componenta cea mai importantă. Aș spune chiar că impresia pe care încerc să o comunic aici nu s-ar schimba nici dacă profesorul Flonta ar folosi întotdeauna aceleași formulări simple, alternându-le în funcție de momentele zilei (“Bună dimineața”, “Bună ziua”, “Bună seara”). De altfel, nici gestul strângerii mâinii nu mi se pare extrem de important. Strânsul mâinii e un obicei pe care profesorul Flonta îl practică, după cum am observat, cu multă naturalețe, indiferent dacă e vorba despre un bărbat sau despre o femeie. Gestul în sine nu mi s-a părut însă încărcat de nuanțe. Tonul vocii e mai important decât acest gest sau decât cuvintele rostite⁴. Expresia facială acompaniază acest ton al vocii. Împreună, cele două pot exprima, într-o manieră deschisă, o mulțime de atitudini diferite, pline de nuanțe. Nu cred, de pildă, că o persoană care îl cunoaște pe profesorul Flonta nu ar putea distinge, în cazul dânsului, între un salut care exprimă atitudinea “Îmi pare bine să te văd!” și unul

---

3 Am în vedere clasificarea actelor de vorbire realizată de Searle în “A Taxonomy of Illocutionary Acts”, din John R. Searle, *Expression and Meaning*, Cambridge University Press, Cambridge, 1979, pp. 1-29. Un declarativ paradigmatic ar fi “Declar deschis anul universitar”. Rostind propoziția la începutul anului universitar, rectorul deschide, efectiv, anul universitar. În mod similar, s-ar putea spune, un “Alo”, ca și un salut formal, spuse la începutul unei convorbiri telefonice, “deschid convorbirea”. Sunt conștient de faptul că tentativa mea de a analiza salutarile formale ca acte de vorbire declarative e discutabilă, dar nu cred că modificarea punctului meu de vedere în această privință ar afecta ceea ce doresc să spun aici.

4 Cred că în legătură cu această observație se potrivește perfect o remarcă a lui Ludwig Wittgenstein: “You might say that certain words are only pegs to hang intonations on.” (*Philosophical Grammar*, R. Rhees (editor), A. Kenny (trad.), Blackwell, Oxford, 1972, p. 66).

traductibil prin “Îmi face plăcere să te văd!”.

Cea mai importantă mi se pare, totuși, privirea. Nu cred că am asistat vreodată la o situație în care Mircea Flonta să nu privească înspre ochii persoanei pe care o salută. Iar dacă aş observa că nu face acest lucru, mi-aş spune că faptul are o semnificație adâncă. Contactul acesta al privirii, mie, cel puțin, îmi spune cel mai limpede că pentru dânsul este vorba, în cadrul salutului, de o interacțiune personală. Nu-mi închipui însă că oricine privește în ochii altui om atunci când îl salută îl are în vedere deja pe celălalt ca persoană. Am întâlnit și priviri opace. N-am mai întâlnit însă pe nimeni care să mă privească în ochi, atunci când ne salutăm, cu deplină candoare și totodată într-un mod pătrunzător. Iar acum vorbesc doar despre o anumită privire a profesorului Flonta și nu despre un mod generic de a privi al dânsului.

Melanjul acestor componente poate să producă, de pildă, un salut pe care eu l-aş traduce prin “Mă bucur să te văd și mi-ar face plăcere să vorbim un pic dacă nu ne-am afla într-o situație formală asupra căreia trebuie să ne concentrăm toată atenția”. La fel de bine îmi amintesc un salut al profesorului Flonta care exprima, în mod indirect, o cu totul altă atitudine, nu mai puțin complexă: “Regret ce ți se întâmplă și ai toată considerația mea, dar trebuie să te îmbărbătezi”. Iar lista ar putea fi continuată cu multe alte exemple.

Cred că ar fi nevoie să formulez acum câteva precauții. Observațiile mele nu au un caracter științific. De fapt, nu mi-am propus niciodată să fiu atent la felul în care salută profesorul Flonta. Scriind acest text m-am folosit doar de anumite frânturi de amintiri. Mi-am dat seama, între altele, că îmi e mult mai ușor să descifrez, ca să zic așa, salaturile profesorului Flonta care mi s-au adresat direct. În cazul altor saluturi la care am asistat mi-ar fi mai greu să disting nuanțe fine. Am rămas, însă, cu impresia generală că acestea au existat de fiecare dată.

De asemenea, nu vreau să las impresia că interpretările mele se bazează doar pe actul salutului, decupat din întregul fundal pe care survine acesta. Contează, desigur, ce s-a întâmplat mai înainte, în ce situație ne întâlnim, precum și ce spunem și ce facem după consumarea salutului. Dar dacă actul respectiv nu ar fi suficient de nuanțat, toate acestea și-ar pierde orice semnificație.

Nu pot însă să nu mă întreb ce aş spune dacă profesorul Flonta mi-ar răspunde că efortul meu de a-i interpreta salaturile e excesiv. Până la urmă, eu nu îi atribui dânsului intenția de a comunica în manieră explicită atât de multe lucruri printr-un salut. Formarea mea filosofică alături de profesorul Flonta m-a făcut să acord importanță fiecărui cuvânt pe care îl folosesc. Nu aş spune că am căpătat, în acest mod, abilitatea de a-mi exprima mai bine ideile, atunci când intenționez să fac acest lucru. M-am deprins mai degrabă să am un comportament verbal mai nuanțat, iar asta înseamnă, din punctul meu de vedere, că am învățat să gândesc mai clar. Nu fac acest lucru în mod intenționat. Pur și simplu, așa m-am obișnuit. Ceea ce atribui salaturilor profesorului Flonta e această nuanțare, care are loc, de această dată, mai ales în afara limbajului. Aș fi dispus să accept, la

nevoie, că efortul meu de interpretare e uneori excesiv, dar mi-ar fi imposibil să cred că iau “prea în serios” salutarile profesorului Flonta. Iar aceasta mă aduce la ideea de încheiere a acestui text.

Nu cred că profesorul Flonta poate fi luat “prea în serios”. Mi s-a întâmplat să-mi reproșez că i-am tratat cu prea multă lejeritate unele afirmații teoretice. S-a întâmplat, de asemenea, să regret că nu am dat destulă atenție unor momente petrecute pe parcursul istoriei noastre personale. Dar nu mi-am spus niciodată că îmi fac prea multe scrupule în ceea ce-l privește. Încărcătura pe care o atribui eu salutarilor dânsului nu face, de fapt, decât să semnaleze acest lucru. Iar dacă mi se dă crezare în privința felului în care îl văd pe Mircea Flonta în această ipostază banală, atunci le-aș propune celor care nu îl cunosc la fel de bine o întrebare simplă. Oare cum poate fi, în celelalte aspecte ale vieții, un om perceput ca acordând atâta substanță unui simplu salut? Dacă își dozează atât de bine gesturile cele mai mici, atunci câtă greutate dă unor gesturi mai importante? Cum se raportează, de fapt, la propria viață și la cei din jur?